

Katherine Locke

REBELSKÉ SRDCE

HOST

Někdy i malý plamínek vzdoru
zažehne oheň revoluce.

Katherine Locke
REBELSKÉ SRDCE

**Přeložila Michaela Teličková
BRNO 2023**

REBELSKÉ SRDCE

Někdy i malý plamínek vzdoru
zažehne oheň revoluce.

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR

This Rebel Heart

All rights reserved including the right
of reproduction in whole or in part in any form

This edition published by arrangement
with Random House Children's Books,

a division of Penguin Random House LLC

Text copyright © 2022 by Katherine Locke

Jacket art copyright © 2022 by Aykut Aydoğdu

Map art copyright © 2022 by Virginia Norey

Translation © Michaela Teličková, 2023

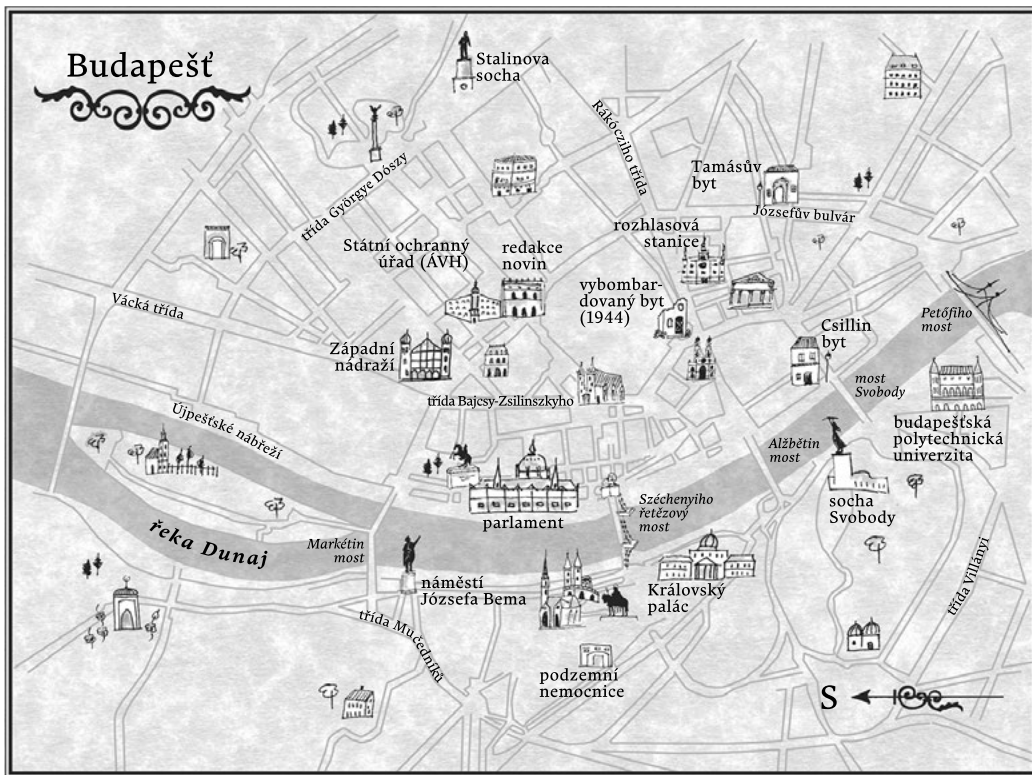
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2023
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-1776-3 (PDF)

ISBN 978-80-275-1777-0 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1778-7 (MobiPocket)

Věnováno tetě Meryl, z”l

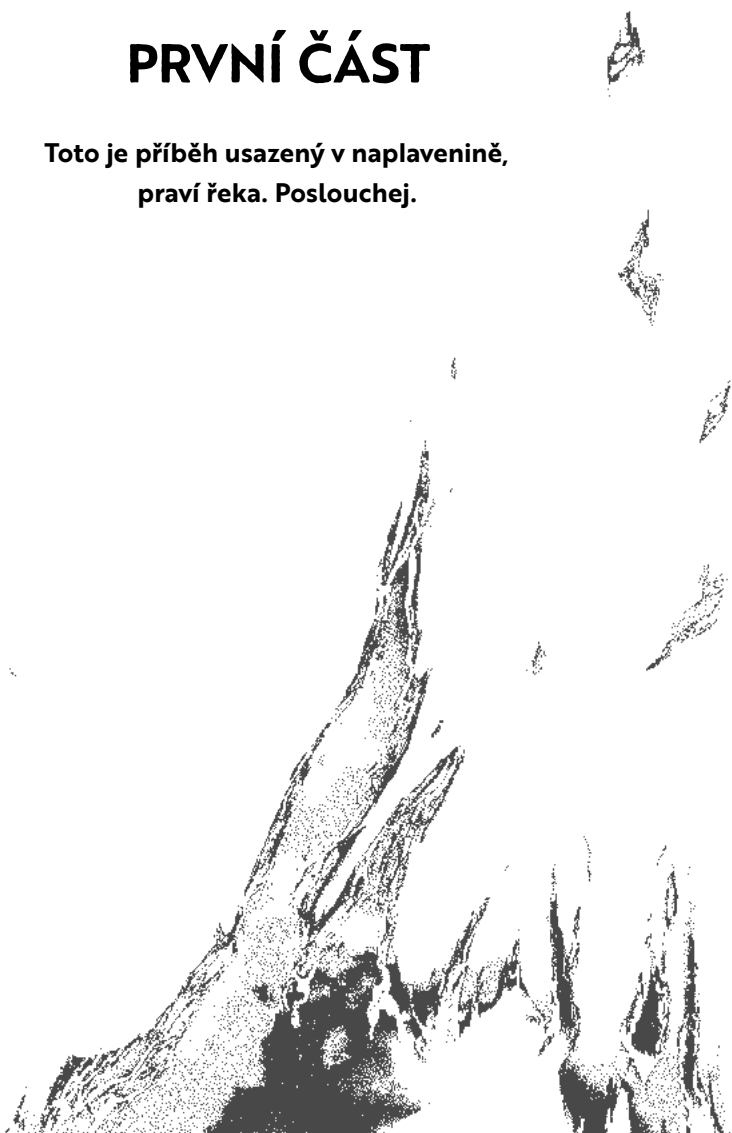

*Jestli musím spadnout,
nechte mě. Chytí mě ten,
kým se stanu.*
rabi Jisra'el ben Eliezer
(známý jako Ba'al Šem Tov)

*I plamenem, jenž soptí při požáru
jak kouzlem projdu — a přece se vrátím!*
Miklós Radnóti

PRVNÍ ČÁST

**Toto je příběh usazený v naplavenině,
praví řeka. Poslouchej.**

PRVNÍ KAPITOLA

CSILLA

17. října 1956

Když se probudila, probudila se rozbitá na kousky.

Stávalo se jí to často.

Musela se poskládat zpátky. Tělo Csilly Tiszové se od sebe ve spánku vzdálilo. Její ruce byly pokaždé nejdál, natahovaly se k pevně zavřenému oknu. K oknu směřujícímu k řece Dunaji.

Vždycky se vracela k řece.

Poskládala se dohromady. Pokožka jí na okrajích srostla tak, že švy by našli jen ti, kdo by je hledali, rameno se dotklo paže a znovu se s ní spojilo, paže se přimkla k lokti, loket k předloktí, předloktí k zápěstí, zápěstí k ruce. Teprve pak mohla zatnout ruku v pěst, což jí do mozku vyslalo vlnu bolesti. Takto poznala, že je znovu celá. Skrz bolest.

Oči nikdy neopouštěly lebku.

Jako by dobře věděly, že je to zbytečné. Viděly už venku ve světě věci, jaké znovu vidět nechtěly. Raději by zůstaly tady, pod příkrývkou, kterou vytvořila její máma, v posteli,

ve které její rodiče vytvořili ji, v bytě o tři čtvrtiny menším, než když bývala dítě, když ona sama byla o tři čtvrtiny menší, než je teď.

S Csillinou lebkou zůstávaly spojené i její vlasy, vlasy měsíční barvy, jakou měly už ode dne, kdy se narodila. Zářily, zachycovaly a lámaly světlo jako prizma, každý pramen světlo zrcadlil a rozptyloval tak, až nebylo možné nepozorovat propletené paprsky na zdi, které se pohnuly, kdykoli se pohnula ona.

Na hlavě nosila řeku.

Po válce v Budapešti nezůstalo moc barev. Když připochovali Sověti, barvy odpochovaly. (Popravdě už v době, kdy Sověti dorazili, v Budapešti zůstávala jen modrá barva — barva nebe, dětských očí, vláken v talitu jejího otce, matčiných nejoblíbenějších šatů.)

Vedle Csilly spala v jediné posteli, kterou měly, její teta — převážně jako jeden kus, jako jedno tělo. Teta se od sebe nikdy moc daleko nevzdálila.

Csilla se zhluboka nadechla a přitiskla si ruku k hrudi, kousek nad levé ňadro. Do dlaně jí bušilo srdce. Byla na živu. A někde za touto postelí, někde za tímto oknem k ní šeptala řeka.

Cítila ten šepot v hrudi, slyšela ho v mysli. Když byla ještě dítě, před válkou, před řekou, její rodiče spolu mluvili jidiš, jazykem, o který se s ní nepodělili. Stejně jí připadala i řeka — jako jazyk, který ji dokázal utěšit, byl neustále s ní, ale kterému téměř nerozuměla.

Když spolu rodiče v jejím dětství mluvili jidiš, toužila jim rozumět. Jakmile byla dost stará na to, aby pochopila, že tak mluví ve chvílích, kdy si vykládají o ní nebo o věcech,

o nichž nechtějí, aby je slyšela, nebo když se hádají, přestali jidiš používat. Její máma si tak povídala i nadále se svojí sestrou, Csillinou tetou Ilonou, ale to bylo veškeré jidiš, které tady po válce, po šoa, zůstalo — jen v podobě tichých slov, která si sestry vyměňovaly za časných rán, nad šálky kávy a v koupelně, kde si navzájem česaly vlasy.

Když její rodiče zemřeli, zemřelo v jejich domě i jidiš.

Csille zůstala jenom řeka a její tiché neustávající šeptání.

Přesto jako každé ráno Csilla vyčkávala a naslouchala bytu, jako by mohl promluvit, jako by se přes noc něco mohlo změnit, zatímco se Země pomalu otáčela. Jako by se mohl vrátit čas.

Chtěla, aby se vrátil, ale nevěděla, v kterém bodě by ho zastavila, kdyby to bylo možné. Vrátila by se do doby před čtyřmi lety, než zemřel Stalin, než její rodiče zadržela ÁVH, maďarská tajná policie, a zavraždila je za zločin, o kterém si Csilla byla jistá, že ho nespáchali — za zločin dvojí loajality, za sionismus. Vrátila by se o deset let zpět, kdy se její otec připojil k maďarské straně pracujících a k tajné policii, kde pracoval po boku lidí, kteří ho pak o šest let později zavraždili. Vrátila by se do doby, kdy nevěděla o otcových zločinech, jež jí byly odhaleny až po jeho smrti. Netušila, že byl architektem zkázy jiných rodin, dokud to místo, které vybudoval, nezničilo i její rodinu.

Vrátila by se o čtrnáct let zpět, do doby, kdy mohli z Maďarska utéct, uniknout do Izraele nebo do Jugoslávie nebo na jiné méně hrozné a méně bolestné místo, kde by nemuseli přetrpět všechny ty věci, které přetrpěli za války, kde by měli svobodu pohybovat se tak, jak chtěli. Svobodu, kterou zde neměla.

Až s tetou za dva týdny uteče, nechá za sebou těla rodičů pohřbená na nežidovském hřbitově, kde jim na náhrobky nemůže pokládat kameny. Kadiš za ně bude odříkávat v jiném časovém pásmu, na půdě, kterou nikdy nepoznají.

Bude žít někde jinde a její rodiče budou už navždy odpočívát tady v Maďarsku, v komunistické zemi řízené tvrdou a pevnou rukou Rusů.

Nemůžeš změnit svět, připomněla si. Můžeš jenom přežít v tom, ve kterém žiješ.

Občas se ale svět kolem ní změnil a přežívání v něm pak působilo jinak. Včera se tenhle svět, ten, ve kterém žila, zakymácel. Dnes ráno chce zjistit, na jakou stranu dopadl.

Včera znovu pohřbili její rodiče, spolu s dalšími lidmi popravenými při stejné čistce před čtyřmi lety — dostalo se jim státního pohřbu, byli zproštěni viny a rehabilitováni v očích státu. Csilla a její teta tam stály s prázdnými výrazy, jež si nacvičovaly poslední čtyři roky, od doby, kdy byli Simon a Éva Tiszovi zabiti, stály tam celé v černém v tomhle šedivém městě a sledovaly, jak spouštějí těla, která nikdy neviděly, do hrobů, které nevybraly, na pohřbu, který ani v nejmenším nebyl židovský.

Před čtyřmi lety byl její otec prohlášen za nepřítel lidu. Hodili na něj všechno, co mohli. A Csilla pak vyrostla ve stínu zločinů svého otce, těch skutečných i těch smyšlených. Žid. Titoista. Sionista.

Včera ho znovu pohřbili a strana tím přiznala, že ho zatkli, postavili před soud, odsoudili a popravili pod falešnou záminkou.

Nazvali to chybou.

Nebyla to chyba. Chyby se dají odčinit. Smrt se odčinit nedá.

Včera v noci, když byly bezpečně doma ve svém bytě, odříkala Csilla s tetou šeptem smuteční kadiš, stejně jako to dělávaly na každý jorzajt smrti jejich rodičů. Poté co teta odešla spát a po tvářích jí přitom stále stékaly slzy, jako by to byly dešťové kapky na okenních tabulkách, přistoupila Csilla k jejich sekretáři a zašmátrala ve vrchním šuplíku. V jeho zadním koutku v jedné z otcových starých rukavic ležely stočené bankovky forintů.

Na myšlenku, že musí opustit Maďarsko, Csillu a Ilonu nepřivedla jen jedna věc. Jako to bývá s většinou záležitostí, bylo to pomalé a postupné nahromadění křivd a tužeb a potřeb, které nedokázalo naplnit nic z toho, co se tu nacházelo. A když teď Csilla před pěti měsíci dokončila školu, bylo jednodušší začít předstírat, že se vydávají na cesty — a místo toho odejít.

Pomyšlení na to, že opustí Budapešť, kde její rodina žila po stovky let, palčivě bodalo.

Pomyšlení na to, že zůstanou v Budapešti, kde její rodina po stovky let umírala, ji bolestivě sžíralo.

Jenže nějakou dobu poté, co obdržely oznámení o opětovném pohřbu jejich rodičů, si Csilla uvědomila, že tu šarádu už nedokáže dál snášet. Nedokázala tady zůstat a předstírat, že všichni kolem ní jsou nevinní, a nemohla tady zůstat a předstírat, že i ona sama je nevinná. Ilona jen přikývla, v očích se jí tvrdohlavě zablesklo, a společně začaly spořit ze svých mezd, Csilla z práce v novinách a Ilona z úklidu bytových domů, jak jen nejlépe dovedly.

Csilla znala lidi, kterým se to podařilo. Existovaly organizace, které na téhle straně poválečného rozdělení mezi Východ a Západ pomáhaly Židům.

Když teď záznamy jejích rodičů vymazali, myslela si, že si jejich útěku nikdo nevšimne, že to nikoho nebude zajímat. Nastal vhodný čas.

Měly naspořeno skoro tolik, kolik potřebovaly, a na prvního listopadu už měly koupené lístky na vlak do Bělehradu, údajně proto, aby tam navštívily rodinu.

Včera ale Csilla v davu ucítila napětí jako ostří nože. Nečekala to. Dostala strach. Mohlo by to všechno zničit. Ale zároveň po tom ostří chtěla přejet prstem a zjistit, jak hluboko ji řízne.

Včera slyšela, jak si za jejími zády všichni něco mumlají, a když s tetou procházely nazpět davem, tichým a tmavým a náležitě smutečně oblečeným, jeden muž za nimi zakřičel: „Co dalšího byla chyba? Co dalšího byla lež?“

Jeho slova slyšela stejně jasně, jako kdyby je na ni křičel i teď v jejím bytě.

Co dalšího byla lež?

Nevystřelil.

Ale zbraň už byla nabitá.

Csilla se chtěla z Maďarska dostat dřív, než vystřelí. Jestli všechno půjde podle plánu, mohly by tou dobou už být v Izraeli.

Pokud se nic nestane. Pokud otec ze záhrobí nezačne zakládat ohně.

Vyklouzla zpod příkrývek, opatrně, aby nevzbudila tetu, a chodidly se dotkla studené podlahy. Když se postavila, spadl jí ke kolenům lem noční košile vyhrnuté k pasu. Přeshla k oknu a odtáhla záclonu, aby mohla vyhlédnout na řeku. Byla měsíčně stříbřitá a brázdily ji tmavé vlny. Z místa, kde Csilla stála, řeka vypadala jako látka, jako role sametu táh-

noucího se celé kilometry mezi dvěma starými městy spojenými v jedno — mezi Budínem a Peští.

Řeka jí bude chybět.

Ale najde jiné řeky.

(Nebudou stejné jako Dunaj. Žádná řeka se mu nikdy nebude rovnat. Aspoň ne pro Csillu.)

Šepot řeky naléhavě zesílil.

Csilla přelétla pohledem po okolních ulicích, kde se téměř všichni pohybovali. Dvě děti si mezi sebou v jedné z malých bočních uliček kopaly míč a davy lidí proudily směrem k hlavním třídám a trasám tramvají. Jenom jeden člověk zůstal nehybně stát. Na rohu ulice naproti jejímu bytu si ležérně oblečený muž četl složenou kopii *Szabad Nép*, novin, kde pracuje. Z místa, kde stál, na ni měl výhled.

A pak vzhlédl, jako by uslyšel její myšlenky.

Csilla pustila záclonu a ustoupila o krok zpátky.

„Pitomče,“ zašeptala si.

Myslela si, že když její rodiče zprostiti viny, bude se moct uvolnit, že se od tajné policie nemá čeho bát. Ale teď tu stáli hned před jejím bytem a sledovali ji poprvé od doby, co byli její rodiče zmizeni.

Co provedla, že to přivolalo jejich pozornost? Dozvěděli se o jejích a Iloniných plánech na útěk? Csilla ho zařídila dopisem jednomu Židovi, kamarádovi kamaráda jiného kamaráda, který žil v Bělehradě a znal lidi v Židovské agentuře; ta už by jim pomohla dostat se do Izraele. Doufala, že jejich dopisy nikdo nezachytí, ale mohlo se to stát. Mezi Budapeští a Bělehradem se na obou stranách hranice určitě pohybuje tisícovka tajných agentů.

Otočila se zády k řece a snažila se odolat nutkání znovu vykouknout zpoza záclony. Ten muž tam bude pořád stát. ÁVH se jen tak snadno nevzdává. Přinutila se pokračovat ve své ranní rutině. Cítila tep až v konečcích prstů.

V koupelně si Csilla prsty rozčesala divoké měsíční kadeře a rychle si je spletla. Pevně a hbitě si vlasy svázala, aby se nečekaně nerozpletly. I když v Budapešti žádné barvy nezůstaly, Maďaři bývají spíš tmavovlasí a tmavého vzezření, a tak Csilla kvůli svým vlasům vyčnívá i ve městě zbarveném do zdánlivě neměnné škály šedých odstínů.

Naproti přes chodbu práskly dveře. Csilla sebou škulila a upustila do umyvadla vlásenku. Po zádech jí strachem přeběhl mráz. István, jenž bydlel na druhé straně chodby, byl lepší než jakýkoli budík. Když byla Csilla ještě malá, její rodině patřilo celé patro. Ale pak přišli komunisté, jejich bytový dům znárodnili a všechny byty v něm rozdělili na menší. István teď obýval bývalou kuchyni a jídelnu s arkýřovým oknem, které Csilla tolik milovala. Na opačném konci chodby, v ložnici orientované na východ, kde dřív žili Csillini prarodiče (z"l), nyní bydlela Rosza. István vstával každé ráno za úsvitu a každé ráno odcházel z bytu ve tři čtvrtě na sedm, přičemž za sebou práskl dveřmi. A pokud přitom Csilla byla ještě v noční košili, šla pozdě.

Na žádné zpoždění nesmělo dojít. Ne tady. Ne v Csillině případě.

Muž přes ulici pozná, jestli půjde pozdě.

Mohl by ji zatknout, za opravdu cokoli bude chtít. Nepotřebuje k tomu žádný konkrétní důvod. Ale zpoždění by se jím snadno mohlo stát. Jakmile ji budou mít, nějaké obvinění už si na ni vymyslí.

Nesmí jim k tomu zavdat důvod.

Celý svůj život, každý okamžik každého dne, každý krok, který udělala venku mimo jejich byt, si dávala pozor, aby k sobě nepřitahovala pozornost, aby nikoho nepřiměla najít si její policejní spis, aby nikomu nedala příležitost zpochybňovat její věrnost a oddanost straně a Maďarsku.

Za dva týdny si s tímhle nebude muset dělat starosti.

Ale dneska, dneska si je dělat musí. Pořád je toho tolik, tak strašně moc, co by mohla ztratit.

Co dalšího byla lež?

Rychle políbila Ilonu na čelo a teta se zamrkáním otevřela oči. Natáhla se a stiskla Csillinu ruku.

„Jdu pozdě,“ zašeptala Csilla a hlas se jí přitom třásl. „A venku nás sledují.“

Ilona vytřeštila oči a Csilla uviděla, jak se úplně probudila a vzpamatovala. „Dávej na sebe pozor,“ řekla tiše. „Jsme už tak blízko...“

„Já vím,“ přerušila ji Csilla. „Musím jít.“

A pak vyklouzla z bytu, zamkla za sebou dveře, zastrčila si klíče do kabelky a seběhla po schodech.

Sáhla na kliku dveří vedoucích do venkovního světa. Zhluboka se nadechla, aby se uklidnila, ale stejně se jí třáslы prsty.

Řeka k ní šeptala.

Snažila se ji neposlouchat.

Venku se na muže na protějším rohu ulice ani nepodívala. Vydal se za ní. Samozřejmě. Přidala do kroku, šla stejně rychlým tempem, v jakém jí tlouklo srdce.

Budovy kolem ní a nebe se slévaly dohromady. Rána byla mlhavá, a o to víc byla šed' města dezorientující.

Csilla byla mladá — ale ještě si trochu pamatovala, jaké to bylo Předtím. Nejenom před tajnou policií, ale Předtím. Nejvíc ze všeho ji ohromovalo — v těch zřídkačných chvílích, kdy zpomalila dost na to, aby se nad tím zamyslela —, jak všichni tyhle změny bez větších okolků přijali.

Když barvy začaly z Budapešti mizet a jako duhové pramínky odtékaly ulicemi k řece, byly jí čtyři roky. Psalo se o tom v novinách, povídalo v kavárnách, šeptalo na ulicích. Probíhala k tomu vyšetřování a projevy a rozhlasové pořady. Lidé se scházeli na ulicích a sledovali, jak se barvy vytrácejí, jako když mizí z tváře člověka, který se právě dozvěděl o smrti milované osoby. Barvy nejprve zmizely z budov, ulic, umění na zdech, oblečení.

Pamatovala si, jak se barvy začaly ztrácet z lidí. Když se její rodiče proměnili v pohyblivé sépiově hnědé fotografie, myslela si, že umírají.

Lidé o tom neustále diskutovali a vláda svolávala jeden panel odborníků za druhým, ale žádné odpovědi nenašli. Nepřišli na žádný důvod. A brzy nato se lidé přestali scházet. Rozhlasové pořady se začaly věnovat aktuálnějším zprávám. Politici dělali, že to nevidí.

Život pokračoval.

Lidé pořád chodili do práce.

Lidé se pořád brali a slavili a rozcházeli se a umírali, jako by kolem nich svět nezměnil všechna pravidla.

Na konci války měla Csilla sedm let a Budapešť se zbarvila modře a sépiově. Modrá barva ulpívala na zdech a podlahách. Řeka měla barvu žíly pulzující pod tenkou kůží na zápěstí. Čím déle Sověti zůstávali, tím víc se sépiová barva proměňovala v šedou. A když Sověti zůstali nadobro, utekla

dokonce i modrá. Nevytratila se stejně postupně jako zelená, žlutá, oranžová, červená a fialová před válkou. Prostě tam v jednu chvíli byla a najednou zmizela, až lidé v Budapešti nevěděli, jestli vůbec kdy existovala.

Když se objevila tajná policie, splynula se společenským uspořádáním tak snadno, až lidé přemýšleli — samozřejmě ne nahlas —, jestli tam náhodou nebyla celou dobu.

Csilla si pamatovala i tohle, zatímco ji tajný policista sledoval cestou městem.

Pamatovala si, jak jí otec sliboval: „Všechno bude zase v pořádku.“

Ale to byla lež, stejně jako tolik dalších věcí, které jí řekl.

**Pravda je jako stín. Zahaluje všechno, ale je těžké se jí
dotknout a nemožné ji udržet.**

— Deník Simona Weisze, květen 1943

DRUHÁ KAPITOLA

Csilla

17. října 1956

Pořád ji sledoval.

V duchu slyšela mámu, jak jí radí: *Vdechni klid a vydechni neklid*. Csille a Simonovi to říkávala o každém šabatu, než škrtila sirkou a zapálila svíce.

Csilla dokázala myslet jenom na to, že ÁVH nějak odhalila její a Iloniny plány na útěk z Maďarska. Nevěděla jak, ale bylo to jediné možné vysvětlení.

Přesto si stejně jako všichni ostatní uvědomovala, že ÁVH žádné důvody nepotřebuje. Nemuseli odhalit vůbec nic a stejně by ji mohli nechat zmizet.

Dunaj po její levé straně k ní nepřestával šeptat, bylo to jako srdeční šelest, který slyší v uších. Něco s ní zaškubalo, jako by se po ní řeka natahovala, a ona to nemohla dál ignorovat. Když na to přijde, pomyslela si, vždycky může do řeky skočit. Znovu.

Zabočila doleva směrem k vodě, podél vybombardovaných nebo stále opuštěných domů, jejichž obyvatelé se tam

už nikdy nevrátí, a podél domů, které dřív patřily jejím židovským přátelům, ale teď tam bydleli Maďaři, potom co zpovzdálí sledovali, jak jejich sousedy odvádějí na porážku.

Zničenice budovy ustoupily a před Csillou se v časně ranním světle zatřpytil Dunaj. Pohled na řeku skoro vymazal všechny ty horečné a zoufalé myšlenky, co se jí honily hlavou.

Když se před ní objevila, řeka si tiše oddechla.

Nevěděla, jestli se řece může po někom stýskat, ale pokud to nějaká řeka dokáže, je to určitě tahle.

Toho rána voda vypadala, jako by ji zahaloval stín, její obvyklá stříbrná barva byla o maličký odstín temnější. Cílová, pomyslela si Csilla. Byla to barva ostří.

Svět se naklonil, kymácel se na hraně.

Co dalšího byla lež?

Už jednou tenhle odstín řeky viděla. Když v květnu 1944 došlo na deportace maďarských Židů, skočil její táta z řetězového mostu rovnou do stříbrné řeky, aby unikl nacistům, a stáhl s sebou i Csillu a její mámu. Bylo jí tehdy šest let a vlasy ještě nosila spletené do dvou copánků svázaných stuhami skoro stejně růžové barvy, jakou má východ slunce. Kdykoli řeku viděla, dokázala si ještě vybavit výkřik, který se z ní při pádu do tak studené vody vydral.

Ale tahle vzpomínka ji neděsila.

To ten muž, který šel pořád za ní.

Překročila tramvajové koleje a kráčela po nábřeží. Ve stínech na stříbrné řece uviděla, že ji ten muž, ten tajný policista, dohnal. Byl jenom pár kroků za ní. Řeka na ni v duchu zasyčela a Csilla ucítila, jak se jí ten zvuk rozbíjí o žebra.

Jazyk se jí lepil k patru.

Jsem tak blízko, pomyslela si a jíjala ji přitom závrať. Jsme tak blízko.

Udělela všechno správně. Opravdu. Myslela si, že když její rodiče zproští viny, nadzvedne to oblak podezření, jenž nad ní poslední čtyři roky visel, že jí to poskytne příležitost k úniku. Ale místo toho se den po pohřbu ocitla v téhle situaci.

Když bude chtít, může skočit do řeky. Když bude muset. Znovu by ji zachránila. Možná je to znamení, že má dnes řeka stejný odstín stříbrné jako tehdy. Možná chce, aby do ní skočila. Možná ví, že nebude mít na vybranou.

Ale když to udělá, nikdy už s Ilonou neopustí Maďarsko.

A když ji ten muž zmizí, nikdy už s Ilonou neopustí Maďarsko.

Byl jenom pár kroků za ní.

Zdálo se, že si toho nikdo nevšimá.

Po silnici vedoucí podél řeky se pomalu šinulo auto. Nemohla zároveň sledovat auto i mužův stín na řece.

V konečcích prstů jí pulzoval tep. Krev se jí nahrnula z hlavy do žaludku a slévala se tam.

Musí se vrátit zpátky do města. Najdou ji všude, ale pokud se zvládne vrátit do města, bude mít větší šanci se jich pro tuhle chvíli zbavit. Pak bude moct vymyslet nějaký plán. Teď to nedokáže, ne když je tak blízko za ní. Tady je její jediná možnost řeka.

„Csillo!“ zavolal za ní hlas.

Instinktivně sebou trhla, ale ten hlas nepřišel zpoza ní. Vytáhlý mladík s rozčuchanými vlasy na ni zamával, seskočil z nízké zídky a rázoval si to směrem k ní. Kráčel s nebdalou elegancí a na tváři mu pohrával bezstarostný úsměv.

„Csillo,“ pozdravil ji vřele, přestože ho nepoznávala.

Tajná policie, pomyslela si zoufale.

Stála jako přikovaná na místě.

Všechn ten čas, kdy přežívala, všechno to přežívání, co měla za sebou, a bude to k ničemu, protože se nedokáže přinutit pohnout. Nemůže se přinutit skočit do řeky nebo zakřičet nebo utéct.

Ten nový mladík vzal její dlaně do svých a stiskl je. Políbil ji na obě tváře a u druhé tváře jí zašeptal: „Dělej, že mě znáš. Můžu ti pomoci.“

A pak na tváři znovu ucítla dotek jeho rtů.

Vdechla klid. Vydechla neklid.

Zvedla k němu obličej a přinutila svůj hlas znít uvolněně: „Promiň, že jdu pozdě! Zaspala jsem.“

Vložil si její ruku do ohybu lokte a vedl ji pryč od tajného policisty. „To se stává. Potřebovala sis odpočinout. Po dobrém odpočinku se ti bude líp pracovat.“

Ve stínech na stříbrné řece zahlédla, že tajný policista za nimi začal zaostávat. Vydechla úlevou.

Cizinec jí trochu stiskl ruku a zašeptal: „Nesmíš přestat mluvit.“

Polkla a zvýšila hlas. „Já vím, máš pravdu. Omlouvám se, soudruhu.“

Neměla žádný důvod, proč by tomuhle muži měla věřit. Třeba také patří k tajné policii a teď ji vede k autu nebo někam jinam, kde se ona nechce octnout. Ale měla na vybranou mezi řekou, mužem za ní a mužem, jehož hlas ji uklidňoval. Něco v jejím nitru ji ponoukalo směrem vpřed spolu s cizincem.

Zaposlouchala se do zvuků řeky. Neslyěla jako v případě toho tajného policisty. Její šumění teď znělo vroucně a ko-nejšivě.

Cizinec se rozmluvil hlasitěji, vykládal jí příběh o svých rodičích a jejich dobrodružné výpravě za láhví pálinky večera večer a o zničené školní uniformě svého bratra. Napadlo ji, že tím vyplňuje ticho, nebyla si ani jistá, kolik je z toho vůbec pravda, každopádně to byl pozorný řečník. Čím déle mu ale naslouchala, tím víc si všímala, že jeho maďarština nezní úplně správně. Její jméno vyslovoval mírně protáhle, *čí-la*, jako by otálel na první slabice, zatímco všichni ostatní, které znala, tu slabiku vyslovovali prudce jako skousnutí. Jeho maďarština byla až moc dokonalá, chyběl jí nějaký dialekt, nějaký přízvuk.

Má ji naučenou, není to jeho mateřština, uvědomila si.

Mohl by patřit k tajné policii. Nebo je to špeh a ona má ještě větší problém, než si myslela.

Ale pokud to byl opravdu špeh, nesnažil se ji svést z cesty. Začal zpomalovat a Csilla si se závratnou úlevou uvědomila, že ji vede ke vstupním schodům budovy novin. Zastavili se u nich a nepokračovali už na druhou stranu ulice.

Budova novin vypadala pochmurně a nezajímavě, byla hranatá a směšná, jako ostatně všechny poválečné budovy. A přímo naproti, na druhé straně ulice, na adrese Stalino-va 60 stálo ústředí ÁVH, maďarských bezpečnostních složek, dřívější pracoviště jejího otce a také místo, kde oba její rodiče zemřeli.

Ruce jejího otce tuhle zemi vytvarovaly, její světlé i ohavné stránky.

A ruce téhle země vytvarovaly jeho, jeho světlé i ohavné stránky.

A tyhle ruce v té budově stále ještě pracují a tvarují a zabíjejí.

„Csillo,“ promluvil cizinec a přitáhl tím její pohled zpátky k sobě. Stál tak blízko ní, pořád tak zvláště okouzující a pohledný, s ostře řezanými lícními kostmi a jasnými očima zářícíma zpod rozčuchaných vlasů. Vypadal povědomě, ale nedovedla si ho nikam zařadit.

Kdyby si ho neprohlížela tak pozorně, nevšimla by si, jak očima na okamžik sklouzl z její tváře a podíval se na tajného policistu za ní.

„Pořád je tady,“ zamumlal tak, že skoro nehýbal rty. Pak se usmál a Csilla věděla, že to dělá kvůli tomu policajtovi, ale přála si, aby se tak usmíval na ni. Chtělo se jí mu úsměv oplatit.

„Vyzvednu tě po práci,“ slíbil jí nahlas. „Promluvíme si pak. Slibuju.“

Zamračila se na něj a on k ní očima vyslal němou prosbu. Chtěl s ní mluvit — o čem? O tom, kdo je zač? Další tajný agent? Nevěděla, jestli může takhle riskovat, ale zachránil ji před tím, aby se dneska ráno vrhla do řeky nebo byla zmizena.

Měla dojem, že mu to dluží.

„Když na tom trváš,“ odpověděla a snažila se to říct hravým tónem, jenže v tom neměla žádný trénink, a tak její hlas zněl pronikavě a pisklavě, jako by panikařila.

Zdálo se, že mu to nevadí nebo si toho nevšiml. Znovu ji políbil na tváře. Tentokrát jí zašeptal: „Nechod' dovnitř sama. Buď opatrná. Uvidíme se později.“

A pak její ruce pustil. Povzbudivě se na ni usmál, a tak od něj s obrovským úsilím, přestože to pořád byl úplný cizinec, odstoupila. Otočila se, pohledem přelétla lidi mířící do práce a doufala, že zahlédne jednu ze svých kamarádek. Jenže většina tváří jí byla cizí, a to nemohla riskovat.

Konečně zahlédla někoho, o kom věděla, jak se jmenuje, i když ho neznala moc dobře, a zavolala na něj: „Soudruhu Szendreyi!“

TŘETÍ KAPITOLA

Azrael

17. října 1956

Počkal, dokud se za Csillou nezabouchly dveře. Věděl, že její bezpečí uvnitř budovy novin je jenom iluze, které je ochotný dočasně věřit. Když se konečně otočil, stál za ním ten tajný policajt, přesně jak Azrael očekával. Byl to hubený a nezdravě vypadající muž s krutýma očima. Nebyl jedním z těch mužů, kteří pracují pro tajnou policii, protože jde o dobrou práci, jako to dělal Csillin otec.

Tohle byl jeden z těch mužů, o nichž si byl Azrael jistý, že je zná z války. Tento muž byl nepochybně členem Šípových křížů, maďarské nacistické strany. Tento muž se k tajné policii přidal proto, že měl rád krutost.

„Dobrý den,“ pozdravil ho Azrael klidně. „Předpokládám, že budete chtít, abych šel s vámi.“

Policista zavrčel, jako by ho zklamalo, že se mu Azrael nebude bránit. Ale Azrael neměl důvod, proč se ho bát, a tak neměl důvod se mu bránit. Dobrovolně ho následoval přes ulici přímo do jámy lvové.

Mezi členy strany existuje sobeckost, hlad a žízeň po moci, které mě znechucují. Oddaluje je to od toho, pro co by měli pracovat: od národa. Copak nechápou, že vláda je jen nástroj? Kdy si to uvědomí? Je to nakažlivý pohled na svět. Všímám si, jak se tahle myšlenka vtírá i mým kolegům — obzvlášť Andrásovi. A občas pomyslím na sebe a na to, co jsem udělal a vytvořil a podpořil, a bojím se, že se vkradla i do mé práce. Ale pořád sedím na každé schůzi a bojuju za národ, za revoluci, za všechno, čím mohu být. Krátkodobé vyhlídky jsou pochmurné a mizerné a nepříjemné. Ale tak je to se vším. Zblízka nejde spatřit nic dobrého. Musím věřit, že když budu i nadále sedět mezi těmito zbabělci a budu i nadále snášet jejich nestydatost, z dlouhodobého hlediska můžu být zastáncem toho, co je správné.

— Deník Simona Tiszy, prosinec 1950

ČTVRTÁ KAPITOLA

Csilla

17. října 1956

Márton Szendrey byl převážně neškodný. Byl to muž ve středním věku, možná stejně starý jako její otec, kdyby byl ještě naživu. Byl buclatý ve všech možných ohledech a převážně plešatý. Mezi zaměstnanci novin měl pověst přívětivého muže, snad jen trochu přihlouplého. Pro noviny psal oslavné články, což znamenalo, že psal oslavné články pro stranu. Csilla často dostávala za úkol přepsat jeho texty na stroji, ale doteď spolu nikdy přímo nemluvili.

„Dobré ráno, soudruhu Szendreyi,“ pozdravila tiše.

„Dobré ráno, soudružko Csillo,“ odpověděl obezřetným a překvapeným tónem.

Věděl, kdo byla, a důvěrnost, s jakou její jméno vyslovil, ji zneklidnila. Tohle nečekala. Jeho oči byly všímavější, než jaké bývaly jeho příběhy.

Možná je to informátor, pomyslela si.

Ztuhla. Najednou jí ta situace připadala nebezpečná jako chůze po tenkém ledě, ale ona se nepropadla dolů —

nemohla, ne takhle blízko svobodě. Už tohle ráno se jí stěží podařilo uniknout. Poslušné dívky, tiché dívky, nevinné dívky se nikdy nerozzlobí, nikdy nezvyšují hlas, nikdy nevystupují z řady.

Ale sotva se jí podařilo najít ta správně mírná a něžná a konejšivá slova, aby se mu mohla omluvit, že ho obtěžovala, vypadalo to, že si Szendrey uvědomil, jak to, co řekl, vyznělo. Opatrně se na ni usmál. „Měla jste docela náročný týden, soudružko. Překvapuje mě, že vás tady dneska vidím. Jak se po včerejšku cítíte?“

Byla to nabídka olivové ratolesti ve městě, kde žádné olivy nerostou.

„Je mi dobře, děkuju,“ zamumlala.

Přes rameno se ohlédl na dveře. „Nevěděl jsem, že mě znáte.“

„Posledních pár měsíců jsem pracovala na vašich člancích,“ odpověděla. Skoro od chvíle, kdy do redakce novin nastoupila.

„Já vím,“ přitakal. Pak ztišil hlas a sotva přitom pohyboval rty, takže by nikdo, kdo by je sledoval, nepoznal, že mluví. „Vypadáte bledě — tedy víc než obvykle. Určitě jste v pořádku, Csillo?“

Neměla žádný důvod tomuto muži věřit a tady uvnitř budovy ani neslyšela šepot řeky. Nemohla mu říct, že ji sledovali. „Jak jste řekl, měla jsem docela náročný týden.“

Pozorně si ji prohlížel svýma bystrýma očima, ale nenaléhal na ni. „Přeji vám hezký den, soudružko.“

„Děkuju,“ řekla s přemáháním.

Odstoupil od ní a zdvořile ukázal ostraze svoji jmenovku, i když už okolo nich proplouval nahoru po schodech.

Elek, jeden z hlídačů, si posunul zbraň trochu výš na rameni a nesměle se na Csillu usmál. Neměla na Elekovo flirtování úplně náladu, ne potom, co ji tohle ráno sledovali, než ji zachránil zvláštní cizinec, jenže neměla moc na vybranou.

„Dobré ráno, Eleku,“ pozdravila ho nezřetelně a prošla kolem recepcce.

„Dobré ráno, Csillo,“ řekl trochu moc dychtivě. Druhý z hlídačů, statný muž jménem János, si odfrkl, ale Csilla neslyšela, že by mu Elek něco odpověděl. Nejspíš si toho nevšiml. To tak u kluků se zbraní bývalo. Připadali si silní. Takový pocit mohl být nebezpečný.

„Csillo,“ znovu na ni promluvil Elek.

Otočila se a doufala, že má na tváři spíš výraz veselého očekávání než rostoucí hrůzy. Jeho nadšení opadlo a obočí se mu zmateně stáhlo. Takže se jí to moc nepodařilo.

„Nechtěla bys... nechtěla bys se mnou zajít na skleničku?“ zeptal se jí Elek rychle.

„Teď? Takhle brzo ráno?“ Pronesla svá slova tak, aby zněla škádlivě, aby si nemyslel, že ho odmítá.

Zafungovalo to. Uvolnila se mu ramena. „Třeba někdy...“

„Třeba,“ přisvědčila a předstírala nesmělost. „Zase se mě brzo zeptej.“

Tváře mu trochu ztmavly, jako by někdo vzal tužku a jejich pokožku jemně vystínoval, a Csilla věděla, že se tomu říkálo začervenání nebo možná i zrudnutí. Dřív to mívalo barvu. Elek se zhoupł na patách. „Zeptám.“

„Tak zatím,“ rozloučila se a sklopila hlavu. Ze sponek jí uniklo pár měsíčně zbarvených prstýnků vlasů a spadly jí do tváře.

„Tak jo,“ přitakal s mírně zatajeným dechem.

Flirtování bylo často nástrojem k přežití. Elek byl milý. Nezabil by ji bezdůvodně ani by ji bezdůvodně neudal, ale Csilla si stejně dobře jako ostatní uvědomovala, že důvodem by mohlo být téměř všechno.

Tohle ráno toho bylo dokonalým příkladem.

Nahoře vklouzla do kanceláře písařek a obrátila se k Marii, která měla všechny písařky na starosti: „Omlouvám se, že jdu pozdě, soudružko.“

Maria už otvírala ústa, aby se do Csilly před ostatními dívkami pustila, ale zavřela je, zamračila se a přikývla.

Když se Csilla posadila, naklonila se k ní Aliz, jedna z jejích dvou nejbližších kamarádek, a položila jí na roh stolu malou karamelku.

Csilliny prsty se kolem ní okamžitě sevřely. Byla hladká na dotek a v teple její dlaně začala skoro okamžitě lepit. „Aliz! Kdes to vzala?“

Aliz na tváři vykouzila tajemný, lišácký úsměv. „Mám jich plný pytlík.“

Csilla si ji strčila do pusy, a když na jazyku ucítila kávu a cukr, zavřela oči. S úlevou si povzdechla. „Děkuju. To jsem potřebovala.“

„Myslela jsem si to,“ odpověděla Aliz a pousmála se. Byla to její jediná narážka na včerejší pohřeb. „Feri,“ vyslovila manželovo jméno, „je koupil pro Tibora. Nevěděl, že po cukru miminka akorát brečí ještě hlasitěji.“

„O miminkách toho celkově moc neví,“ zamumlala Zsuzanna, která seděla po Csillině druhé ruce.

Aliz na ni přes Csillu vrhla nevraživý pohled. „Víš toho přesně tolik, kolik by měl.“

Zsu sevřela rty a chystala se něco říct. Csilla už na tohle napětí byla zvyklá. Alizin pohled na mateřství nebyl zrovna moderní. Jejich dítě trpívало kolikou a ona to snášela sama, zatímco manžel spal v jiném pokoji. Zsu se mezi nimi třemi naopak ráda považovala za moderní dívku. A to mezi ní a Aliz občas způsobovalo neshody.

„To by stačilo,“ řekla Csilla Zsu, která se zatvářila rozladěně, ale poslechla.

Zsu a Csilla byly kamarádky už celé roky, a když v červnu začaly pracovat v novinách, potkaly tam vřdycky optimisticky naladěnou Aliz a okamžitě se s ní spřátelily. Byla o čtyři roky starší než ony, ale Csilla ten rozdíl pociťovala jen ve chvílích, kdy Aliz mluvila o synovi.

Z nich dvou byla Csille blíž Zsu, která rok předtím, než sebrali Csilliny rodiče, ztratila kvůli tajné policii strýce. Ta zmizení poznamenala jejich dospívání, okruhy známých se jim zúžily jen na rozšířenou rodinu tvořenou ostatními disidenty a nepřáteli národa. Zsu to ale ÁVH nezazlívala stejným způsobem jako Csilla. Její snoubenec pro ně pracoval a nezdálo se, že by si myslel nebo že by mu vadilo, že by jeho nastávající sňatek s Zsu mohl ovlivnit jeho šance na služební postup. Pro Zsu tajná policie představovala symptom, ne problém.

Pro Csillu tajná policie znamenala problém. Každým coulem. A sídlila přímo přes ulici. Pokud by Csilla jen trochu pootočila hlavou doprava a zahleděla se přes Aliz k oknu, viděla by na ni.

„Myslela jsem si, že dneska nepříjdeš,“ zašeptala Zsu. „Určitě by nevadilo, kdybys vynechala.“

Csilla věděla, že by to určitě vadilo. Ale co by se vlastně

stalo tohle ráno, kdyby neodešla do práce? Ten muž by ji nesledoval. Přistoupil by k tomu, že by ji a Ilonu nechal zmizet za bílého dne? Ze vzpomínky na to, jak se za ní plížil jeho stín na řece, jí přejel mráz po zádech. Zachvěla se. To auto bylo tak blízko. On byl tak blízko.

Csilla pohledem přeletěla místnost, aby zjistila, kde se pohybuje Maria, a pak se naklonila k Zsu a zašeptala: „Dneska mě sledovali.“

V Maďarsku nemusela dodávat, kdo ji sledoval.

„Proboha!“ vykřikla Zsu a okamžitě se shrbila na svém místě, než se nervózně rozhlédla okolo. Některé pískařky se na ně zlostně podívaly, ale nikdo jim nevyndal.

Aliz se z druhé strany naklonila blíž k nim. „Ale proč? Zprostiti je přece viny.“

„Nevím,“ odpověděla Csilla šeptem. Jenže to byla lež. Věděla proč. Tolik let hrála podle jejich pravidel, ale bylo troufalé si myslet, že by jí mohl projít útěk z Maďarska jenom proto, že byli její rodiče posmrtně zbaveni viny.

„Mají strach,“ nadhodila Zsu. „Kvůli Polsku.“

Polsko se zdálo být tak daleko, ale celé léto se potýkalo s nepokoji a na podzim to pokračovalo. Zsu se stejně jako ostatní na zprávy o Polsku dychtivě upínala. Csilla se jim vyhýbala, bála se, že když jich bude číst moc, vyvolá to podezření.

„Aha?“ opáčila nenuceně.

„Neboj,“ pokračovala Zsu falešně sladkým tónem. „Gerő nikdy nedovolí, aby se to stalo i tady.“

Ernő Gerő byl generální tajemník strany a navzdory ujištěním následujícím po Stalinově smrti před třemi lety, že se všechno změní, zůstali tajemníci maďarské strany pracujících, a tím pádem i premiéři, pevně v kapsách Moskvy, což

se v Maďarsku nelíbilo nikomu. Současný premiér András Hegedüs byl mladý, ale neschopný.

Ale aspoň byl Hegedüs lepší než Mátyás Rákosi, premiér, se kterým všichni vyrostli. Rákosi ze sebe vytvořil jakéhosi maďarského Stalina — ve všech možných ohledech. A přestože po Stalinově smrti ztratil část moci, věnoval většinu své energie na to, aby zajistil, že jeho nástupce Imre Nagy ve snaze zreformovat Maďarsko neuspěje.

To na Rákosiho příkaz byli Csillini rodiče souzeni a popraveni. A přestože se teď nacházel daleko v Rusku, jeho odkaz a otisky stále ulpívaly na všem. Csilla měla dojem, že neexistuje jediný Maďar, který by neznal někoho, kdo byl během Rákosiho vlády zatčený, odsouzený nebo zmizený.

Zahrnovalo to i její přátele. Nikdo o tom moc nemluvil, ale Csilla věděla, že chápou, jaký má strach z toho, že ji jednoho dne zmizí také. Nebyla jediná, kdo se toho bál.

Nebyla si jistá, jestli by jim měla říct o cizinci, který jí pomohl, ale udělala to. Vynechala přitom všechny podrobnosti kromě toho, že předstíral, že ji zná. Neřekla jim už, že jí připadal povědomý. Neřekla jim, že znal její jméno.

„Myslela jsem si, že tě po tom pohřbu nechají na pokoji,“ zamumlala Aliz, když skončila vyprávění.

„Aliz!“ obořila se na ni Zsu. „O tomhle jsme mluvily.“

Csilla se narovnal. „O čem jste mluvily?“

„O pohřbu,“ odpověděla Aliz a nervózně se podívala na Zsu. „Zsu si myslí, že bychom si toho neměly všimnout.“

„Protože tě to musí hodně bolet,“ dodala Zsu, aby to objasnila.

Předstírat, že se to nikdy nestalo. Nevšímat si toho. Úmyslně na to zapomenout. Ta myšlenka zhořkla Csille

v ústech. A pak si s úlekem uvědomila, že přesně tohle dělala celé ráno, od chvíle, co se probudila. Doufala, že bude moct pokračovat jako doteď, že bude moct zapomenout, nepamatovat si.

Co dalšího byla lež?

„Bolí to,“ přiznala Csilla tiše a nespouštěla oči z hromady papíru na odkladači vedle svého psacího stroje. „Bolí mě to.“ Vzhlédla. „Děkuju, žes přišla, Zsu, a ty taky, Aliz.“ Chabě se na ně pousmála. „Děkuju. Moc to pro mě znamená. Znamená to všechno.“

Svoje rodiče nesdílela s žádnou žijící bytostí kromě Ilony, řeky a komunistické strany. Bylo zvláštní o nich tady mluvit, i bez jejich jmen. Jen o jejich tělech v dřevěných rakvích, pohřbených na nežidovském hřbitově. Ale nechtěla předstírat, že se včerejšek nestal, stejně jako nechtěla předstírat, že jí neotráslo to s tajnou policií dnes ráno.

Věděla, že její máma nikdy žádný zločin nespáchala a že otcovy zločiny nebyly tím důvodem, proč ho popravili. Věděla, že ona sama nic nespáchala. A věděla, přestože by tohle strana nikdy nepřiznala, že pokud by se rozhodli o její vině, na pravdě by nezáleželo.

Nicméně existovaly věci, které byly pravda, a věci, které nebyly. Řeka občas dokázala zachránit životy lidí. To byla pravda. Muž, který ji dnes zachránil, nebyl rodilý Maďar. To byla také pravda. Jen tak tak tohle ráno unikla tomu, aby ji zmizeli. To byla pravda.

Potřebovala jenom další dva týdny. Prvního listopadu budou sedět ve vlaku do Bělehradu. Bude to tak snadné. Bude to tak těžké.

To byla také pravda.

„Nemáš zač,“ řekla Zsu a Aliz dodala: „Ale jasně, že jsme tam byly. Samozřejmě.“

Vrátily se zpátky k práci dřív, než jejich uličkou prošla rychlými, energickými kroky Maria, jejich nadřízená. Csilla prozatím odsunula tajnou policii, cizince i řeku stranou.

Jako písárka pracovala od chvíle, kdy na jaře vystudovala střední školu, a přestože nemohla říct, že by se jí její práce líbila, alespoň jí to bránilo bloudit v myšlenkách a budilo to dojem, že je dobrou občankou Maďarska. Přidala se do komunistické strany, jak to po ní chtěli, i když v duchu slyšela tiché naléhání své mámy, že nemohou schválit zákon, který by nařizoval, aby se lidé stali členy strany, a že nucená poslušnost samotné poslání strany podkopává. Připojila se, protože to tak bylo bezpečnější. Byla to ochranná vrstva, brnění, které ji udržuje v bezpečí. A naživu.

Místnost vyplňoval klapavý zvuk psacích strojů. Byl v něm určitý rytmus, až Csille připomněl drkotání zubů. Když tahle vzpomínka vyplavala na povrch, neodvažovala se zavřít oči. Vždycky jenom chvíli počkala, zadržela dech a ono to přešlo.

Tentokrát to nepřešlo. Drželo se jí to celé hodiny, palčivá vzpomínka, která jí zastírala pozornost.

Při obědě se Zsu vrátila k příběhu, který jim Csilla tohle ráno řekla, a začala pátrat po detailech o tom cizinci. Chtěla, aby jim ho Csilla načrtla.

„Nemůže nám ho namalovat,“ zasyčela Aliz zděšeně. „Co když ho hledají a někdo Csillu nahlásí? Už teď je na nějakým seznamu podezřelých. Ber to vážně, Zsu. Musí si dávat pozor.“

Csilla si přála vědět, proč se o ni ÁVH zajímá zrovna teď. Přála si zeptat se Zsu, jestli by to nemohla zjistit u snoubence, který pracoval v budově přes ulici.

„Možná je to blázen,“ zašeptala Zsu s určitým úžasem v hlase, jež naznačoval, že četla jenom o romantických poetických šílenství.

„Možná,“ souhlasila Csilla.

Ale nemyslela si o něm, že je blázen.

„Co když je to špeh, Csillo?“ navrhla najednou Aliz.

Neustále je varovali před západními špehy, kteří by mohli oslabit revolučního ducha. Csilla si nemyslela, že by byla vhodným terčem pro špehy — určitě se soustředili spíš na lidi, kteří pracují ve vládě nebo na podobných místech —, ale nechtěla, aby se tím Aliz dál zabývala. „Taky jsem na to myslela.“

„Pokud je to špeh, měla bys ho nahlásit,“ pokračovala Aliz. „Pak budeš u ÁVH zase dobře zapsaná. Slyšela jsem od Júlie, že to udělala její sestra a fungovalo to.“

Na místě, kde informace fungovaly jako měna, se pomluvy šířily rychlostí blesku. Byla to jediná věc, kterou měli. A pokud to byla pravda, Csilla nemohla Júliinu sestru z ničeho vinit. Takto bylo Maďarsko postavené, na chybách z minulosti a uvěřených lžích a na tom typu smíření, které vzniká z řady tanků, zbraní, pytlů přes hlavu a členů rodiny, kteří se nikdy nevrátí domů. Vlastní bezpečnost byla důležitější než bezpečnost kohokoli jiného.

Rozuměla, proč byla lež často hodnotnější než pravda.

V bezbarvém Maďarsku pravda nikoho nezajímala.

A tak byla Csilla ráda, že si nechala pro sebe informaci, že tomu cizinci slíbila sejít se s ním po práci. Obzvláště pokud si teď Aliz myslela, že by ho mohla udat jako možného špeha.

„Nemůže ho obvinít ze špionáže,“ namítla Zsu šokovaně.
„Pověsí ho.“

„Jestli je to špeh, tak doufám, že ho pověsí,“ stála si Aliz nelítostně na svém.

Csilla Aliz zbožňovala a vážila si jejího přátelství, jenže na některých stránkách toho, jak být správnou a poslušnou členkou strany, Aliz lpěla až trochu moc neúprosně. Dědila všechno správně. Šla na školu, našla si práci, vdala se a dala Maďarsku syna. To, že její manželství nebylo šťastné, se nezdálo jako problém. Možná to bylo také součástí služby straně. Aliz viděla ve straně a v Maďarsku dobro tam, kde Csilla viděla jen historii a jedno špatné rozhodnutí za druhým. Aliz tady navždycky zůstane, v Maďarsku a pro Maďarsko. Csilla nemohla myslet na nic jiného než na odchod. Na to, aby přežila do prvního listopadu.

Pokud přežije následující dva týdny, což už nebyla samozřejmost, bude muset Aliz s Zsu navždycky opustit. Může jim napsat, až bude v zahraničí, ale nemůže jim o tom říct v předstihu. Vystavilo by je to nebezpečí od toho stejného muže, který Csillu pronásledoval dnešní ráno. Při myšlence na zradu, kterou pocítí, ji zabořilo u srdce.

„To ale předpokládá hodně věcí,“ řekla Zsu. „Za první, že je to špeh.“

Csilla polkla. Potřebovala, aby změnily téma. „Nemyslíte, že včera bylo hodně teplo? Skoro nejde poznat, že je říjen.“

„Slyšela jsem, že by tenhle týden mělo začít sněžit,“ odpovíděla Aliz.

„Od kohos to slyšela?“ zajímala se Zsu.

„Od jedny ženské v tramvaji dneska ráno,“ řekla Aliz vesele.

„Jestli někdy budu chtít vědět, co kdokoli v tomhle městě kdy řekl,“ zabručela Zsu, „prostě se zeptám tebe.“

Aliz se zasmála.

A jen tak přešly na jiné téma.

Akorát Csilla ne. Nemohla. Lžičkou v šedém vývaru svého halászlé opisovala pomalé kruhy, na povrch vyplouvaly bílé kousky ryby a Csilla se v duchu vrátila zpátky k včerejšímu pohřbu, k úzkostlivé naději, že se Ilona nezhroutí, že rulička bankovek v šuplíku zaplatí jejich cestu ven z Maďarska, a k dunění hlíny, když dopadala na dřevěnou rakev.

Co dalšího byla lež?

Přála si, aby viděla, kdo to včera zakřičel.

Teď už věděla, co by odpověděla.

Co je pravda?

To byla otázka, na kterou by se měli ptát.

To byla otázka, kterou chtěla dnes odpoledne položit tomu cizinci. Chtěla znát jeho pravdu. Chtěla vědět, proč ji dnes zachránil. Rozhodla se, že si zaslouží znát pravdu.

Určitá část Csilly byla rozechvělá a jejím tělem probíhalo radostné vzrušení jako v okamžiku před začátkem symfonie, když se rozehrává orchestr. Chtěla s ním znovu mluvit. Neměla by. To věděla. Byla zranitelná, stejně jako její teta, a vzadu v šuplíku na ponožky byla rulička bankovek spolu se dvěma lístky ven z Maďarska.

Co je pravda?

„A Csilla samozřejmě půjde taky,“ prohlásila vesele Zsu a přerušila tok Csilliných myšlenek, čímž ji s trhnutím vrátila zpátky do jídelny.

Csilla nadzvedla obočí kamarádčíným směrem. „Půjdu kam?“